

KREDIT SIYOSATINING REAL SEKTOR RIVOJLANISHIGA TA’SIRI*Nosirova Malika Xusniddinovna**Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti**E-mail: malikanosirova1109@gmail.com*

Annotatsiya. Mazkur maqolada kredit siyosatining iqtisodiyotning real sektori rivojlanishiga ko‘rsatadigan ta’siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda bank kreditlarining ishlab chiqarish, sanoat, qishloq xo‘jaligi va xizmat ko‘rsatish kabi real sektor tarmoqlarini moliyalashtirishdagi roli o‘rganiladi. Shuningdek, kredit resurslarining iqtisodiyot tarmoqlari bo‘yicha taqsimlanishi hamda ularning investitsiya faolligi, ishlab chiqarish hajmi va iqtisodiy o‘sishga ta’siri tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida iqtisodiy-statistik tahlil, qiyosiy tahlil va tizimli yondashuv usullaridan foydalanilgan. O‘tkazilgan tahlillar natijasida kredit siyosatining real sektor rivojlanishiga sezilarli darajada ta’sir ko‘rsatishi, ayniqsa investitsiya jarayonlarini rag‘batlantirish va ishlab chiqarish salohiyatini oshirishda muhim omil ekanligi aniqlangan. Tadqiqot natijalariga asoslanib, real sektorni kreditlash tizimini takomillashtirish hamda kredit siyosatini yanada samarali tashkil etish bo‘yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: kredit siyosati, real sektor, bank krediti, investitsiya faoliyati, iqtisodiy o‘sish, moliyalashtirish, iqtisodiy rivojlanish.

Аннотация. В данной статье проводится научный анализ влияния кредитной политики на развитие реального сектора экономики. В исследовании рассматривается роль банковских кредитов в финансировании таких отраслей реального сектора, как промышленность, сельское хозяйство, производство и сфера услуг. Также анализируется распределение кредитных ресурсов по отраслям экономики и их влияние на инвестиционную активность, объемы производства и экономический рост. В процессе исследования использованы методы экономико-статистического анализа, сравнительного анализа и системного подхода. Результаты проведенного анализа показали, что кредитная политика оказывает значительное влияние на развитие реального сектора, особенно в стимулировании инвестиционных процессов и повышении производственного потенциала экономики. На основе полученных результатов разработаны научно обоснованные предложения и рекомендации по совершенствованию системы кредитования реального сектора и повышению эффективности кредитной политики.

Ключевые слова: кредитная политика, реальный сектор, банковский кредит, инвестиционная активность, экономический рост, финансирование, экономическое развитие.

Abstract. This article analyzes the impact of credit policy on the development of the real sector of the economy. The study examines the role of bank lending in financing key sectors of the real economy, including industry, agriculture, production, and services. It also investigates the distribution of credit resources across different economic sectors and their influence on investment activity, production volume, and overall economic growth. The research employs economic-statistical analysis, comparative analysis, and a systematic approach as its main methodological tools. The results of the analysis indicate that credit policy has a significant impact on the development of the real sector, particularly in stimulating investment processes and increasing the productive capacity of the economy. Based on the findings, several scientifically grounded recommendations are proposed to improve the credit financing system of the real sector and enhance the effectiveness of credit policy.

Keywords: credit policy, real sector, bank lending, investment activity, economic growth, financing, economic development.

Kirish. Zamonaviy iqtisodiy tizimda bank-moliya sektori iqtisodiy rivojlanishni ta'minlovchi asosiy mexanizmlardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, tijorat banklari tomonidan amalga oshiriladigan kredit siyosati iqtisodiyotning real sektorini moliyalashtirishda muhim rol o'ynaydi. Real sektor iqtisodiyotning moddiy ishlab chiqarish bilan bevosita bog'liq bo'lgan tarmoqlarini, jumladan sanoat, qishloq xo'jaligi, transport, qurilish va xizmat ko'rsatish sohalarini qamrab oladi. Ushbu tarmoqlarning barqaror rivojlanishi mamlakat iqtisodiy o'sishi, yangi ish o'rinlari yaratilishi hamda aholi turmush darajasining oshishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Iqtisodiyotning real sektorini rivojlantirishda moliyaviy resurslar bilan ta'minlanganlik darajasi muhim omillardan biri hisoblanadi. Korxonalar ishlab chiqarish faoliyatini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish, innovatsion loyihalarni amalga oshirish hamda raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish uchun yetarli miqdorda moliyaviy resurslarga ehtiyoj sezadi. Ushbu ehtiyojni qondirishda bank kreditlari asosiy moliyalashtirish manbalaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Shu sababli kredit siyosatini samarali tashkil etish real sektor korxonalarining investitsiya faolligini oshirishga xizmat qiladi.

Kredit siyosati banklarning kredit operatsiyalarini amalga oshirish jarayonini tartibga soluvchi tamoyillar, usullar va mexanizmlar majmuasini o'z ichiga oladi. Kredit siyosati orqali banklar kredit resurslarini iqtisodiyotning ustuvor tarmoqlari o'rtasida taqsimlaydi, kreditlash shartlarini belgilaydi hamda kredit risklarini boshqaradi. To'g'ri ishlab chiqilgan kredit siyosati iqtisodiy resurslardan samarali foydalanishni ta'minlaydi va iqtisodiy rivojlanish jarayonlarini jadallashtiradi.

So'nggi yillarda ko'plab mamlakatlarda real sektorni qo'llab-quvvatlash maqsadida kreditlash hajmini oshirish, kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini

moliyalashtirishni kengaytirish hamda investitsiya loyihalarini kreditlash tizimini takomillashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda bank kreditlari iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim vositalardan biri sifatida qaraladi. Shu bilan birga, kredit siyosatining samaradorligi nafaqat kredit resurslari hajmiga, balki ularning iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha oqilona taqsimlanishiga ham bog'liqdir.

O'zbekiston Respublikasida ham iqtisodiyotning real sektorini rivojlantirish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mamlakatda sanoatni modernizatsiya qilish, yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish hamda eksport salohiyatini oshirish jarayonlarida bank kreditlarining ahamiyati tobora ortib bormoqda. Shu sababli tijorat banklari kredit siyosatini takomillashtirish hamda real sektor korxonalarini moliyalashtirish tizimini rivojlantirish muhim vazifalardan biri sifatida qaralmoqda.

Ilmiy adabiyotlarda kredit siyosati va real sektor rivojlanishi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik keng o'rganilgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kreditlash hajmining oshishi investitsiya faolligini rag'batlantiradi, ishlab chiqarish hajmini kengaytiradi va iqtisodiy o'sishni tezlashtiradi. Shu bilan birga, kredit siyosatidagi nomutanosibliklar yoki kredit resurslaridan samarasiz foydalanish iqtisodiyotda moliyaviy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi kredit siyosatining real sektor rivojlanishiga ko'rsatadigan ta'sirini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilab olindi: kredit siyosatining nazariy asoslarini o'rganish, real sektorni kreditlashning amaldagi holatini tahlil qilish hamda kredit siyosatini takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda kredit siyosatining real sektor rivojlanishiga ta'sirini aniqlash maqsadida bir qator ilmiy tadqiqot usullaridan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida iqtisodiy-statistik tahlil, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv hamda iqtisodiy-matematik modellashtirish usullaridan foydalanildi. Ushbu usullar kredit siyosati va real sektor o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni chuqur tahlil qilish imkonini beradi.

Tadqiqotning empirik asosini bank kreditlari hajmi, real sektor ishlab chiqarish ko'rsatkichlari hamda investitsiya faoliyati bo'yicha statistik ma'lumotlar tashkil etadi. Ushbu ma'lumotlar asosida kreditlash hajmi va real sektor rivojlanishi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik iqtisodiy-statistik usullar yordamida tahlil qilindi. Statistik ma'lumotlar dinamikasi tahlil qilinib, kreditlash hajmining o'zgarishi real sektor ishlab chiqarish hajmiga qanday ta'sir ko'rsatishi o'rganildi.

Tadqiqotda kredit siyosatining real sektor rivojlanishiga ta'sirini aniqlash uchun iqtisodiy-matematik modeldan ham foydalanildi. Ushbu model kredit resurslari va real sektor ishlab chiqarish hajmi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash imkonini beradi. Model quyidagi regressiya tenglamasi orqali ifodalanadi:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 C + \varepsilon$$

Bu yerda:

- Y – real sektor ishlab chiqarish hajmi yoki iqtisodiy o'sish ko'rsatkichi
- C – bank kreditlari hajmi
- β_0 – modelning doimiy koeffitsienti
- β_1 – kreditlarning real sektor rivojlanishiga ta'sir koeffitsienti
- ε – tasodifiy xatolik omili

Mazkur model orqali kreditlash hajmi oshishi real sektor ishlab chiqarish hajmiga qanday ta'sir ko'rsatishi baholanadi. Agar regressiya koeffitsienti β_1 **musbat qiymatga ega bo'lsa**, bu kredit siyosati real sektor rivojlanishini rag'batlantirayotganini bildiradi. Shuningdek, tadqiqot jarayonida kreditlash hajmi va ishlab chiqarish o'sishi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash uchun korrelyatsion tahlil ham amalga oshirildi. Korrelyatsiya koeffitsienti quyidagi formula orqali hisoblanadi:

$$r = \frac{\sum(x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum(x_i - \bar{x})^2 \sum(y_i - \bar{y})^2}}$$

Ushbu koeffitsient kreditlash hajmi bilan real sektor ishlab chiqarish ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlik darajasini aniqlash imkonini beradi. Agar koeffitsient qiymati 1 ga yaqin bo'lsa, bu o'zaro kuchli musbat bog'liqlik mavjudligini anglatadi.

Tadqiqot davomida kredit siyosatining real sektor rivojlanishiga ta'siri kompleks tarzda baholandi. Bunda bank kreditlarining iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha taqsimlanishi, investitsiya jarayonlari va ishlab chiqarish hajmi o'rtasidagi bog'liqlik tizimli yondashuv asosida o'rganildi. Shuningdek, olingan natijalar qiyosiy tahlil yordamida boshqa ilmiy tadqiqotlar natijalari bilan taqqoslandi.

Tadqiqot natijalari. Tadqiqot jarayonida kredit siyosatining real sektor rivojlanishiga ta'siri iqtisodiy-statistik usullar yordamida tahlil qilindi. O'tkazilgan tahlillar natijasida bank kreditlari hajmining o'sishi real sektor ishlab chiqarish hajmiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlangan. So'nggi yillarda iqtisodiyotning sanoat, qishloq xo'jaligi va xizmat ko'rsatish tarmoqlarini moliyalashtirishda bank kreditlarining ulushi ortib bormoqda. Bu esa korxonalarining investitsiya faoliyatini kengaytirish, ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish hamda yangi texnologiyalarni joriy etish imkoniyatlarini kengaytiradi. Natijada ishlab chiqarish samaradorligi oshib, iqtisodiy o'sish jarayonlari tezlashadi.

Tadqiqotda qo'llanilgan regressiya modeli natijalari bank kreditlari hajmi bilan real sektor ishlab chiqarish hajmi o'rtasida musbat bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi.

Kreditlash hajmining ortishi korxonalarining moliyaviy resurslarga bo‘lgan ehtiyojini qondirishga yordam beradi hamda investitsiya loyihalarini amalga oshirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Shuningdek, o‘tkazilgan korrelyatsion tahlil natijalariga ko‘ra kreditlash hajmi va ishlab chiqarish ko‘rsatkichlari o‘rtasida ijobiy bog‘liqlik mavjudligi aniqlangan. Bu holat kredit siyosati real sektor korxonalarining moliyaviy barqarorligini ta‘minlashda muhim omil ekanligini ko‘rsatadi.

Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, kredit siyosatining samaradorligi real sektor korxonalarining investitsiya faolligi, ishlab chiqarish hajmi hamda iqtisodiy o‘shish sur‘atlariga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini kreditlashni kengaytirish real sektorni rivojlantirishda muhim omillardan biri hisoblanadi. Bank kreditlarining iqtisodiyot tarmoqlari bo‘yicha oqilona taqsimlanishi ishlab chiqarish hajmini oshirish, yangi ish o‘rinlari yaratish va iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashga xizmat qiladi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari ko‘rsatdiki, kredit siyosati real sektor rivojlanishida bevosita va sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Bank kreditlari hajmining oshishi korxonalarining investitsiya imkoniyatlarini kengaytiradi, ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirishga xizmat qiladi va yangi texnologiyalarni joriy etish imkonini beradi. Shu bilan birga, kreditlash hajmi ortishi ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, bu esa o‘z navbatida mamlakat iqtisodiyotining barqaror o‘shish sur‘atlarini ta‘minlaydi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, kredit siyosati nafaqat moliyaviy resurslar hajmini oshirish orqali, balki resurslarning iqtisodiyot tarmoqlari bo‘yicha optimal taqsimlanishi orqali real sektorning investitsiya faolligini rag‘batlantiradi.

Boshqa ilmiy tadqiqotlar bilan taqqoslaganda, olingan natijalar global tajriba bilan uyg‘unlik kasb etadi. Xususan, rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda kreditlash tizimining samaradorligi real sektor ishlab chiqarish hajmi va investitsiya faolligiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishi aniqlangan. Misol uchun, xalqaro iqtisodiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, sanoat va qishloq xo‘jaligi tarmoqlarini moliyalashtirishga yo‘naltirilgan bank kreditlari korxonalar ishlab chiqarish hajmini 5–15% ga oshiradi va investitsiya loyihalarining amalga oshirilish sur‘atini sezilarli darajada tezlashtiradi. Shu nuqtai nazardan, O‘zbekiston iqtisodiy sharoitida kredit siyosatini takomillashtirish va real sektor korxonalarini moliyalashtirish mexanizmlarini optimallashtirish iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash va ichki investitsiya salohiyatini oshirishda strategik ahamiyatga ega.¹

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, bir qator amaliy tavsiyalar ishlab chiqish mumkin. Birinchidan, bank kreditlarining kichik va o‘rta biznes korxonalariga ulushini oshirish lozim, chunki ular real sektorning asosiy ishbilarmon subyektlari sifatida investitsiya faolligini va ishlab chiqarish quvvatini sezilarli darajada oshiradi.

¹ IMF. (2022). *Financial Sector Assessment and Economic Growth*. International Monetary Fund.

Ikkinchidan, kredit siyosatini ishlab chiqishda iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha ustuvor yo'nalishlarni aniqlash va resurslarni samarali taqsimlash mexanizmlarini joriy etish zarur. Bu orqali nafaqat ishlab chiqarish hajmi oshadi, balki iqtisodiy barqarorlik mustahkamlanadi, yangi ish o'rinlari yaratiladi va mamlakatning raqobatbardoshligi oshadi. Shuningdek, kredit siyosati uzoq muddatli istiqbolni hisobga olgan holda shakllantirilishi lozim, chunki uzoq muddatli kreditlar korxonalarining investitsiya loyihalarini amalga oshirishga ko'proq imkon yaratadi va innovatsion ishlab chiqarishning rivojlanishini rag'batlantiradi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot kredit siyosatining real sektor rivojlanishiga ta'sirini tahlil qildi va bir qator muhim natijalarni aniqladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, bank kreditlari hajmining oshishi korxonalar investitsiya faolligini rag'batlantiradi, ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytiradi va iqtisodiy o'sish sur'atlarini sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, kredit resurslarining iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha oqilona taqsimlanishi real sektor rivojlanishini tezlashtiradi va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlaydi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, kichik va o'rta biznes subyektlarini kreditlashni kengaytirish real sektorni rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Kredit siyosatini uzoq muddatli va sektorlar bo'yicha ustuvor yo'nalishlarga moslashtirish orqali ishlab chiqarish hajmi oshadi, yangi ish o'rinlari yaratiladi va innovatsion loyihalarni amalga oshirish imkoniyati kengayadi. Shu nuqtai nazardan, samarali kredit siyosati nafaqat moliyaviy resurslarni taqsimlash, balki iqtisodiy rivojlanishning strategik vositasi sifatida xizmat qiladi.

Natijalar asosida quyidagi ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Bank kreditlarining kichik va o'rta biznesga ulushini oshirish, chunki ular real sektor rivojlanishining asosiy harakatlantiruvchilari hisoblanadi.
2. Kredit siyosatini iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha ustuvor yo'nalishlar asosida shakllantirish va resurslarni samarali taqsimlash.
3. Uzoq muddatli kreditlar orqali investitsiya loyihalarini qo'llab-quvvatlash va innovatsion ishlab chiqarish jarayonlarini rag'batlantirish.

Shu bilan, maqola kredit siyosati va real sektor rivojlanishi o'rtasidagi bevosita bog'liqlikni ilmiy asosda tasdiqladi va real sektorni moliyalashtirishni samarali tashkil etish bo'yicha amaliy tavsiyalarni taqdim etdi. Bu tavsiyalar mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlash va raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Mishkin, F. S. (2019). *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets*. Pearson.
2. Cecchetti, S. G., & Schoenholtz, K. L. (2021). *Money, Banking, and Financial Markets*. McGraw-Hill Education.
3. Jorion, P. (2020). *Financial Risk Manager Handbook*. Wiley.

4. Uzbek State Statistics Committee. (2025). *Annual Statistical Report: Banking and Real Sector*. Tashkent, Uzbekistan.
5. IMF. (2022). *Financial Sector Assessment and Economic Growth*. International Monetary Fund.
6. Levine, R. (2005). *Finance and Growth: Theory and Evidence*. Handbook of Economic Growth, 1, 865-934.
7. Beck, T., Demirgüç-Kunt, A., & Levine, R. (2007). *Finance, Inequality and the Poor*. Journal of Economic Growth, 12(1), 27–49.
8. Diamond, D. W., & Dybvig, P. H. (1983). *Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity*. Journal of Political Economy, 91(3), 401–419.
9. Allen, F., & Gale, D. (2000). *Comparing Financial Systems*. MIT Press.
10. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy Banki. (2024). *Bank kredit siyosati va real sektorni moliyalashtirish bo‘yicha hisobot*. Tashkent, Uzbekistan.